

ИСТРАЖИВАЊЕ СТАВОВА РЕГРУТА
И ВОЈНИКА О СЛУЖЕЊУ ВОЈНОГ РОКА
У ЦИВИЛНОЈ СЛУЖБИ

Др Бранко М. Бабић, пуковник*

У току 2004. године организована су и спроведена три истраживања о ставовима регрута и војника о цивилном служењу војног рока у којем су учествовали регрути, који су изјавили приговор савести и поднели захтев за цивилну службу, војници, који обављају цивилну службу у организацијама и установама од општег друштвеног интереса, и војници, који су завршили обуку за одбрану земље, у трајању од четрнаест радних дана, у организацији Министарства одбране.

Кључне речи: војна обавеза, приговор савести, цивилна служба.

Увод

Нормативна регулатива приговора савести, као правна категорија у нашој земљи, утемељена је у *Уставу Савезне Републике Југославије* (1992), у *Закону о Војсци Југославије* (1994), у *Уставној повељи државне заједнице Србија и Црна Гора* (2003). Ова проблематика је детаљније уређена Уредбом и изменама Уредбе о вршењу војне обавезе из 2003. године.

У садашњој законској регулативи приговор савести има своје уставно одређење у члану 45, Устава Србије: „Лице није дужно да противно својој вери или убеђењима, испуњава војну или другу обавезу која укључује употребу оружја. Лице које се позове на приговор савести може бити позвано да испуни војну обавезу без обавезе да носи оружје, у складу са законом“. Такође, члан 48, *Закона о одбрани* истиче да „војном обвезнику који из верских, моралних или других оправданих разлога савести жели војну обавезу да замени цивилном службом, омогућиће се служење у цивилној служби, под условима и на начин прописан посебним законом“.

* Аутор је запослен у Војном округу Нови Сад.

Право на приговор савести је основно право грађана да војну обавезу испуне алтернативним служењем у цивилној служби, обављањем друштвенокорисног рада у организацијама и установама које су на основу решења министра одбране одређене да примају војнике.

Досадашња искуства из реализације цивилне службе, на основу нормативних решења (2003) и остварених контрола и обилазака организација и установа указују на бројне и озбиљне проблеме, који намећу неодложно и систематско решавање овог начина служења војног рока, и проналажења најбољих форми организовања и рада. При том се не доводи у питање: право на приговор савести као основно људско право, а још мање уставно-законски оквир, ратификовани међународни уговори и прихваћено међународно право у којем грађани остварују своја законска права и испуњавају обавезе.

Да би се стекла општа слика о проблематици служења војног рока у цивилној служби (у даљем тексту: СВР у ЦС) у првом периоду спровођења цивилне службе (у даљем тексту: ЦС), у току 2004, на ову тему спроведена су три истраживања на територији Републике Србије. Истраживањем су биле обухваћене три категорије регрута и војника и то:

- регрути који су поднели захтев за СВР у ЦС, а нису били упућени на служење војног рока,

- војници који служе војни рок у организацијама и установама на територији АП Војводина и

- војници који су завршили обуку (четрнаест радних дана) за одбрану земље.

У првом истраживању било је обухваћено седамдесет и пет регрута који су поднели захтев за служење војног рока у цивилној служби (до 10. јуна 2004. године) с територије Западнобачког управног округа. Истраживање је спроведено са шездесет и пет регрута који су били подељени у четири групе – Кула (28 регрута), Апатин (10), Сомбор (19) и Оџаци (8 регрута).

У другом истраживању – основну популацију чинило је хиљаду двадесет и седам војника који су служили војни рок у цивилној служби у педесет и два града (од децембра 2003. до септембра 2004. године). Анкетирање је спроведено у тридесет и два града у АП Војводини, а њиме је било обухваћено осам стотина педесет и четири војника.

У трећем истраживању – основну популацију су представљали војници који су у току СВР у ЦС завршили обуку за одбрану земље. Анкетирање је спроведено у четрдесет и девет насељених места, а њиме је било обухваћено седам стотина шездесет и пет војника који су били смештени у двадесет и четири центра за обуку где су завршили обуку за одбрану земље, од 25. октобра до 11. новембра 2004. године.

Укупну популацију чини хиљаду осам стотина шездесет и седам регрута и војника, док је обрађени узорак – 90,19 одсто.

Подаци на основу истраживања прикупљени су на територији АП Војводина, од јуна до новембра 2004. године. Пре сваког истраживања надлежним органима и институцијама послат је план истраживања–анкетирања (око четрдесет и пет дана раније) ради правовремене припреме војника за анкетирање. Анкетирање је обављено путем упитника који су израђени на српском и мађарском језику. У упитнику је било стотину осам питања.

Прво истраживање

У Сомбору је 10. јуна 2004, организовано и спроведено прво истраживање. Узорак испитаника чинили су сви регрути који су поднели захтев за ЦС – истраживању се одазвало шездесет и пет регрута или 86,66 одсто. У упитнику је било петнаест питања – једанаест на основу заокруживања једног, од понуђених, одговора.

На основу обрађених резултата истраживања дошло се до следећих података:

- велики број регрута знало је за приговор савести (82,3%) и да је то основ за цивилну службу – истичу да се „на приговор савести позивају сви они који подржавају пацифистички став о рату и војсци, тј. против су било какве борбе под оружјем и да се конфликти и проблеми могу решити мирним путем и без употребе силе“, да је „право сваког појединца да служи војни рок без оружја у некој установи од општег друштвеног интереса“, то је „право и жеља да се ватрено оружје не узима у руке и право да се слободно мисли и одлучи који вид службе одабрати“, не желе „никакав контакт са оружјем да не би угрозили нечији живот“ и „желе да буду у установама где њихов рад може бити од користи“;

- 15,8% регрута не зна да цивилно служење војног рока представља другу могућност служења војног рока у односу на служење са оружјем;

- 26% регрута не зна да објасни шта подразумева приговор савести;

- за СВР у ЦС се опредељује 70,3% (највеће интересовање – критично годиште 31,1% и редовно годиште 22,2%), а 23,5% би откупило свој војни рок (критично годиште 20%, старија годишта 73,3% и редовно годиште 6,7%);

- 71% регрута је мишљења да не треба изводити никакву обуку, док 29% сматра да је потребна обука ради оспособљавања за одбрану земље;

- 98,4% сматра да ЦС није „мода“ и да није свесно избегавање законске обавезе (сасвим очекивани резултат јер се управо ради о категорији регрута који своје законско право на војну обавезу решавају путем ЦС);

- 73,5% регрута зна колико траје војни рок у јединици, односно цивилно служење војног рока, док 26,5% није с тим упознато и

- 56% регрута не зна своја права и обавезе, док се 44% испитаника изјашњава да зна своја права и обавезе – 32,14% регрута није написало која су њихова права, а 14,29% није написало које су њихове обавезе.

У вези с тим, може се истаћи да:

- 57% регрута не зна шта је приговор савести,
- 26% не познаје појам *алтернативно* служење војног рока и
- 72,31% опредељује се за ЦС, док би 21,54% откупило свој војни рок (табела 1).

Табела 1 – Начини и могућности служења војног рока

Питање			Одговори				
			КГ	РГ	ПРО и СГ	Укупно	%
3	СВР са оружјем	број	1	0	0	1	1,54
		%	100	0,00	0,00	100	
	СВР у ЦС	број	14	10	23	47	72,31
		%	29,79	21,28	48,94	100	
	Платили би	број	3	1	10	14	21,54
		%	21,43	7,14	71,43	100	
	СВР без оружја	број	0	2	1	3	4,62
		%	0,00	66,67	33,33	100	

Легенда: КГ – регрути критичног годишта (1977. годиште); РГ – регрути редовног годишта (1983. годиште); ПРО – регрути у продуженој регрутној обавези (1976. годиште) и СГ – старија годишта (од 1978. до 1982. годишта)

– 72,31% сматра да им обука за одбрану земље није потребна, тј. за учествовање у заштити и спасавању грађана, материјалних и културних добара (табела 2).

Табела 2 – Обука за одбрану земље

Треба се оспособити					Не треба се оспособити				
КГ	РГ	ПРО и СГ	укупно	%	КГ	РГ	ПРО и СГ	укупно	%
3	5	10	18	27,69	15	8	24	47	72,31
16,67	27,78	55,56	100		31,91	17,02	51,06	100	

– више су упознати са својим правима, него обавезама које их чекају у организацијама и установама (табела 3).

Табела 3 – Познавање својих права и обавеза

Питање		Познају					Не познају				
		КГ	РГ	ПРО и СГ	укупно	%	КГ	РГ	ПРО и СГ	укупно	%
6	права	7	1	11	19	29,23	11	12	23	46	70,77
	%	36,84	5,26	57,89	100		23,91	26,09	50,00	100	
	обавезе	5	1	11	17	26,15	13	12	23	48	73,85
	%	29,41	5,88	64,71	100		27,08	25,00	47,92	100	

– своје опредељење за ЦС регрути оправдавају тврдњама: да је то веома корисно за друштво и Војску; да друштво има веће користи од ЦС, него Војска у којој „губе време“; зато што при обављању друштвенокорисног рада помажу заједници; више доприносе друштву и својој породици, поготово ако раде посао у својем месту – остављена је могућност оном делу регрута који не прихватају или тешко прихватају редовни војни рок да одуже свој дуг држави тако што помажу неким установама без обзира на новчану надокнаду; могу да бирају између оружја или рада у некој здравственој установи у којој такође могу допринети држави и слично.

У табели 4, приказана је структура регрута која је учествовала у истраживању у погледу годишта и степена стручне спреме.

Табела 4 – Преглед структуре регрута у погледу годишта и степена стручне спреме

Ред. број	Статус	Год.	СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ								УКУПНО					
			ОШ	%	ССС	%	ВШС	%	ВСС	%	ВСС*	%	ВШС*	%	бр./%	%
1	ПРО	1975.			1	100									1	100
					3,1										1,5	
2	КГ	1977.	1	5,6	4	22,2	2	11,1	4	22,2	7	38,9			18	100
			100		12,5		16,7		50		63,6				27,7	
3	Старија годишта (33 или 50,8%)	1978.			3	33,3	1	11,1	2	22,2	3	33,3			9	100
					9,4		8,3		25		27,2				13,8	
4		1979.			1	16,7	2	33,3	2	33,3	1	16,7			6	100
					3,1		16,7		25		9,2				9,23	
5		1980.			5	83,3						1	16,7	6	100	
					15,6						100			9,23		
6		1981.			4	80	1	20						5	100	
					12,5		8,4							7,7		
7		1982.			5	71,4	2	28,6						7	100	
					15,6		16,7							10,8		
8	РГ	1983.			9	69,2	4	30,8						13	100	
					28,1		33,3							20		
УКУПНО			1	1,5	32	49,2	12	18,5	8	12,3	11	16,9	1	1,5	65	100
			100		100		100		100		100		100		100	

Легенда: ВСС* и ВШС* апсолвенти виших и високих школа

Друго истраживање

На основу обраде података првог истраживања (јул 2004. године) одмах се приступило припреми другог истраживања. Припреме су трајале два месеца, после чега је основан анкетни упитник с педесет и девет питања. Ис-

траживање је започето у Сомбору, 24. августа 2004, а завршено је у Меленцима, 20. октобра 2004. године. На прикупљању података било је утрошено двадесет и седам радних дана.

Сви инструменти истраживања имали су јасна и прецизна упутства, тако да је испитаник тачно знао шта се од њега тражи. Просторије у којима се изводило истраживање биле су простране и светле, а за оптимално време испитивања одређени су јутарњи сати. Теренских сарадника у истраживању није било, већ је сам истраживач уз помоћ домаћина (одговорних лица из организација и установа) спровео истраживање. Веома брзо и лако успостављен је контакт с домаћинима и с војницима, а у току истраживања основни мото био је – савесност и објективност.

Основну популацију су представљали војници који су се налазили на СВР у ЦС, од децембра 2003. до јуна 2004. године. Део војника (151 војник или 17,68%) служење војног рока започело је у јединицама Војске па су након 1/3 одслуженог војног рока у јединицама Војске, прешли у цивилну службу. У истраживању нису планиране организације и установе које су имале мали број војника и где истраживање не би било оправдано. Преглед популације војника и број организација и установа приказан је у табели 2.

Табела 2 – Упоредни преглед броја војника и организација у којима се служи војни рок – популација

Војни одсек	Број војника на служењу војног рока у цивилној служби	Број организација – установа		Градови
		Попуњене	Непопуњене	
СУБОТИЦА	115	8	2	4
СОМБОР	61	12	1	4
КИКИНДА	135	16	1	7
С. МИТРОВИЦА	108	22	2	8
ПАНЧЕВО	203	20	5	9
НОВИ САД	288	37	3	14
ЗРЕЊАНИН	117	14	2	7
УКУПНО	1027	129	16*	53

Легенда:

* организација: центри за социјални рад – 5; домови здравља – 3; удружења пареплегичара – 3 и квадриплегичара – 1; општински савез инвалида – 1; Завод за специјализовану рехабилитацију – 1; Дом за душевно оболела лица – 1 и Клиника за стоматологију – 1.

Узорак истраживања приказан је у табели 3.

Табела 3 – Узорак истраживања

Војни одсек	Планиран број војника за истраживање (узорак)	% у односу на популацију	Број организација – установа за истраживање	% у односу на укупан број установа које су решењем министра стављене на списак за пријем регрута	Број градова	% у односу на укупан број градова у којима се врши цивилна служба
СУБОТИЦА	115	100	8	100	4	100
СОМБОР	61	100	12	100	4	100
КИКИНДА	124	91,85	12	75	5	71,43
С. МИТРОВИЦА	86	79,63	13	59,09	4	50
ПАНЧЕВО	177	87,19	13	65	5	55,56
НОВИ САД	224	77,78	20	54,05	6	42,86
ЗРЕЊАНИН	106	90,6	9	64,29	3	42,86
УКУПНО	893	86,95	87	67,44	31	58,49

Од осам стотина деведесет и три војника истраживању је присуствовало осам стотина педесет и четири војника или 95,63 %, од узорка тј. 83,15 %, од целокупне популације. У вези с тим, од општих података о војницима и регрутима може се истаћи:

– из регрутне обавезе захтеве за ЦС поднело је 82,32 % (седам стотина и три регрута), а из јединица Војске 17,68 % (стотину педесет и један војник),

– по старосној структури, заступљене су све категорије војника, а највише старијих годишта (од 1978. до 1982. годишта) 45,67%; критичног годишта (1976. и 1977. годиште) 33,49% – што представља 79,1 одсто,

– национална или етничка припадност заступљена је равноправно у односу на укупни регрутни контингент и адекватан је националном саставу АП Војводине, највише војника је православне вероисповести (62,3%) и католичке (22,95%),

– највише је било војника који потичу из радничке породице – 57,37%; запослених је било пре одласка на цивилну службу – 20,61%; ожењених – 11,1%; са завршеном средњом школом – 58,5%, с високом стручном спремом – 15,3%, КВ радника – 9,7% и са завршеном вишом школом – 9,4%; на факултетима је студирало – 35,13%, а на вишим школама – 23,7%; у погледу старосне структуре највише је било војника студената критичног годишта – 57,33% и војника старијих годишта – 38 одсто.

На основу добијених резултата истраживања изведени су и одређени закључци о уверењима, ставовима и знањима војника о цивилној служби:

– значење појма приговор савести познаје 59,72%, од чега 61,31% из регрутне обавезе и 52,31% из јединица Војске. Преко 85% испитаника приговор савести повезује са одбојношћу према оружју, око 1% на основу моралних разлога, око 5% на основу верских разлога и око 9% на основу филозофских разлога;

– 47,62% познаје законску регулативу која регулише приговор савести (из регрутне обавезе 49,76% и из јединица Војске 34,78%) и

– војници из регрутне обавезе више су упознати са значењем приговора савести (61,31%), од војника из јединица Војске (52,31%).

Одговори војника који представљају приговор савести („слободан избор; кад се неко позива на савест; лаж у свакодневном животу; боља ми је ЦС због емоција; нисам насилне природе; превазиђена форма војске; убеђење које је у супротности између појединца и посла који је приморан да уради; то је искреност, поштење и човекољубље; подразумевам да нећу да идем у Војску; моје право да не губим време у Војсци; подразумевам да треба слушати своју главу и да не треба радити оно што не желим; моја савест која ми каже да је Војска нешто што за мене није добро; изговор за нешто што нећемо; неслагање са устаљеним начином живота; сукоб личних ставова и принципа са оним што држава тражи од нас; разлози због којих не морам да служим редовну Војску; лица која нису спремна да служе војни рок са оружјем; свест која је у служби сопственог добра; не треба имати никакве везе с Војском...“):

– од деведесет и пет војника који су поднели захтев из Војске, 44,21% изражава аверзију према оружју, 11,57% има моралне или филозофске разлоге, 16,84% наводи остале разлоге који се могу сматрати приговором савести, њих 3,15% истичу породичне разлоге, док 13,68% војника није дало конкретан одговор,

– позитиван став према ЦС у смислу добробити друштва дало је 92,11%, од чега 94,29% из регрутне обавезе и 81,56% из јединица Војске,

– у обављању служења војног рока у организацијама и установама задовољно је послом – 45,76% регрута; мењало би посао који обављају за лакши – 50,13%, док се 4,11% није изјаснило за промену посла,

– само је 10,66% војника било на обуци у организацији одговорних лица (из организација и установа),

– 90,28% војника зна који су законски услови за прекид СВР у ЦС у случају да неизвршавају планиране задатке (из регрутне обавезе 92,33% и из јединица Војске 85,43%).

Ставови војника према Војсци и одбрани земље су утврђени у једанаест питања и приказани су у табели 4. На седам питања војници су дали позитиван и

углавном позитиван став (56,6%), на четири питања дали су негативан и углавном негативан став (26%), „нисам сигуран“ изнело је 17,4% и он може бити повезан с чињеницом „немам довољно информација“ о војсци и одбрани земље.

Табела 4 – Ставови војника према Војсци и одбрани земље

Број	ПИТАЊЕ	а) тачно	б) углавном тачно	в) нисам сигуран	г) углавном нетачно	д) нетачно
1	2	3	4	5	6	7
1	Ценим човека који је спреман дати живот за отаџбину.	350 41%	173 20,3%	169 19,8%	50 5,9%	112 13,1%
2	Домовина је важнија од појединца.	239 28%	189 22,1%	184 21,5%	65 7,6%	177 20,7%
3	Држава мора имати војску.	527 61,7	130 15,2%	89 10,4%	33 3,9%	75 8,8%
4	Наша држава треба професионализовати своју Војску.	741 86,8%	66 7,7%	32 3,7%	2 0,2%	13 1,5%
5	За Војску није добро да војни рок служе и они који су у њој против своје савести и уверења.	666 78%	100 11,7%	46 5,4%	20 2,3%	22 2,6%
6	Војна служба не сме бити у супротности са савести и уверењима појединца.	561 65,7%	145 17%	89 10,4%	19 2,2%	40 4,7%
7	Добро је ићи у Војску ради искуства која се на другом месту не могу стећи.	129 15,1%	153 17,9%	222 26%	97 11,4%	253 29,6%
8	Војска очеличи појединца.	116 13,6%	119 13,9%	245 28,7%	119 13,9%	255 29,6%
9	Војска се не исплати, јер се губи време.	323 37,8%	241 28,2%	137 16%	81 9,5%	72 8,4%
11	Часно је бити војник на редовном одслужењу војног рока.	159 18,6%	118 13,8%	274 32,1%	79 9,3%	224 26,2%
13	Сваки мушкарац треба одслужити редован војни рок.	27 3,2%	42 4,9%	144 16,9%	114 13,3%	527 61,7%
УКУПНО		349 40,9 %	134 15,7 %	148 17,4 %	62 7,2 %	161 18,8 %

Истичемо неке одговоре: 94,5% испитаника – сматра да би Војска требала бити професионална; 89,7% сматра да за Војску није добро да војни рок служе и они који су у њој против своје савести и уверења; 76,9% тврди да држава мора имати Војску; 66% сматра да се Војска не исплати јер се у њој губи време; 75% противи се чињеници да сваки мушкарац треба да одслужи редован војни рок; 41% верује да је добро ићи у Војску ради искуства која се на другом месту не могу стећи; 43,5% сматра да Војска очеличи појединца, а само 35,5% војника сматра да је часно бити војник на редовном служењу војног рока са оружјем.

Ставови војника према приговору савести и ЦС утврђени су на основу десет постављених питања, која су заједно с резултатима истраживања приказана у табели 5. Од десет постављених питања, на два питања војници су дали позитиван и углавном позитиван одговор (30,4%), на шест питања су дали негативан и углавном негативан одговор (50,5%), у вези с тим, одговор „нисам сигуран“ изнело је 19,2% војника.

Већина испитаника сматра да: цивилна служба не значи избегавање Војске (80,8%), цивилну службу не служе само Јеховини сведоци (94,4%), не постоји злоупотреба права на ЦС од директора, у виду захтева да се служба формално обавља (61,5%), послови који се обављају у ЦС нису лаки послови (69,2%), приговор савести није начин да се избегне служење војног рока (51%) и да све већи број младих људи одбија служење војног рока (77,4%) или на разне начине покушава да избегне.

Табела 5 – Ставови војника према приговору савести и ЦС

Број	ПИТАЊЕ	а) тачно	Б) углавном тачно	в) нисам сигуран	г) углавном нетачно	д) нетачно
1	2	3	4	5	6	7
10	Све већи број младих људи и у Војсци Србије одбија или на разне начине покушава да избегне служење војног рока.	468	193	125	31	37
		54,8%	22,6%	14,6%	3,6%	4,3%
12	Већина младића одабраће редовно служење војног рока, а не цивилно служење.	71	106	375	108	194
		8,3%	12,4%	43,9%	12,6%	22,7%
20	Већина младих упозната је са законским одредбама о цивилном служењу војног рока.	182	158	252	114	148
		21,3%	18,5%	29,5%	13,3%	17,3%
21	Цивилно служити војни рок значи избегавати Војску.	64	47	53	83	607
		7,5%	5,5%	6,2%	9,7%	71,1%
22	Цивилно служење војног рока треба трајати дуже од редовног.	116	92	169	64	413
		13,6%	10,8%	19,8%	7,5%	48,4%
23	Цивилно служење војног рока спроводе само Јеховини сведоци.	10	7	31	9	797
		1,2%	0,8%	3,6%	1,1%	93,3%
24	Уверење појединца да не може прихватити оружје довољан је разлог да војни рок служи у ЦС.	466	136	100	45	107
		54,6%	15,9%	11,7%	5,3%	12,5%
25	Приговор савести је добар начин да се избегне служење војног рока.	147	86	185	73	363
		17,2%	10,1%	21,7%	8,5%	42,5%
26	Послови које обављам у ЦС су, увек лаки послови.	51	98	114	178	413
		6,0%	11,5%	13,3%	20,8%	48,4%
27	Постоји злоупотреба права на ЦС од директора (у виду захтева да се служба формално обавља)	53	40	236	87	438
		6,2%	4,7%	27,6%	10,2%	51,3%
УКУПНО		163 19,1 %	96 11,3 %	164 19,2 %	79 9,3 %	352 41,2 %

Ставови војника према наоружању и насиљу утврђени су на основу шест постављених питања, који су заједно с резултатима истраживања приказани у табели 6. На три питања војници су дали позитиван и углавном позитиван одговор (46,4%), на три питања су дали негативан и углавном негативан одговор (45,9%), „нисам сигуран“ дало је 9,8% војника.

Табела 6 – Ставови војника према наоружању и насиљу

Број	ПИТАЊЕ	а) тачно	б) углавном тачно	в) нисам сигуран	г) углавном нетачно	д) нетачно
1	2	3	4	5	6	7
14	Желим код куће имати оружје.	41	18	59	35	701
		4,8%	2,1%	6,9%	4,1%	82,1%
15	Свиђа ми се пуцати из ватреног оружја.	42	30	53	44	685
		4,9%	3,5%	6,2%	5,2%	80,2%
16	Не желим бити у близини оружја.	458	78	63	60	195
		53,6%	9,1%	7,4%	7%	22,8%
17	У животу човек понекад мора бити и физички насилан.	153	140	182	130	249
		17,9%	16,4%	21,3%	15,2%	29,2%
18	Противим се било каквом ратовању.	662	94	37	19	42
		77,5%	11%	4,3%	2,2%	1,9%
19	Нема разлога који ме може навести да убијем човека.	544	114	110	18	68
		63,7%	13,3%	12,9%	2,1%	8%
УКУПНО		317	79	84	51	323
		37,1 %	9,3 %	9,8 %	6,0 %	37,9 %

Већина испитаника не жели да буде у близини оружја (62,7%), противе се било каквом ратовању (88,5%) и не виде разлоге због којих би могли неког убити (78%). Оружје код куће не жели имати 86,2% испитаника, не жели пуцати из ватреног оружја 85,4% испитаника, а њих 44,4% сматра да човек понекад и мора бити насилан што зависи од конкретне ситуације.

Треће истраживање

Трећим истраживањем обухваћени су војници у двадесет и четири центра за обуку, који су, од 25. октобра до 11. новембра 2004, завршили обуку за одбрану земље.

Основну популацију и узорак чинило је седам стотина шездесет и пет војника из четрдесет и девет насељених места који су на СВР у ЦС и који су завршили обуку за одбрану земље. Подаци са истраживања прикупљени су 11. новембра 2004, по завршетку прве обуке за одбрану земље. После тестирања од подручних органа Министарства одбране организовано је, истовремено, попу-

њавање анкетних упитника уз помоћ одговорних лица из подручних органа МО. Пре истраживања у сваки центар за обуку достављени су упитници (1–3 дана раније) ради правовремене припреме одговорних лица за анкетирање. Преглед војника који су били на обуци за одбрану земље приказани су у табели 7.

Табела 7 – Број војника за обуку по одељењима и одсецима МО и насељеним местима

Одељење одбране МО	рб	Одељење и одсек одбране где се изводила обука	Укупно војника на обуци	Обука организована за општине и насељена места*
СУБОТИЦА 77 војника	1	Одељење Суботица	53	Суботица*
	2	Одсек Б. Топола	19	Бачка Топола, С. Моравица
	3	Одсек Мали Иђош	5	Мали Иђош
СОМБОР 93 војника	1	Одељење Сомбор	24	Сомбор
	2	Одсек Апатин	18	Апатин
	3	Одсек Кула	29	Кула
	4	Одсек Оџаци	22	Оџаци
ЗРЕЊАНИН 79 војника	1	Одељење Зрењанин	40	Зрењанин и Сечањ
	2	Одсек Нови Бечеј	29	Нови Бечеј
	3	Одсек Житиште	10	Житиште и Нова Црња
КИКИНДА 78 војника	1	Одељење Кикинда	22	Кикинда и Чока
	2	Одсек Кањижа	56	Кањижа, Ада, Мол, Н. Кнежевац и Сента
С. МИТРОВИЦА 106 војника	1	Одељење С. Митровица	46	С. Митровица, Ириг, Рума и Шид
	2	Одсек Стара Пазова	34	Стара Пазова и Пећинци
	3	Одсек Инђија	26	Инђија
ПАНЧЕВО 138 војника	1	Одељење Панчево	47	Панчево, Опово и Пландиште
	2	Одсек Вршац	23	Вршац и Бела Црква
	3	Одсек Ковин	40	Ковин
	4	Одсек Алибунар	11	Алибунар
	5	Одсек Ковачица	17	Ковачица
НОВИ САД 194 војника	1	Одељење Нови Сад	121	Нови Сад, Беочин, Ср. Карловци, Жабал, Тител, Ветерник и Ср. Каменица
	2	Одсек Бачка Паланка	22	Б. Паланка, Б. Петровац и Бач
	3	Одсек Врбас	33	Врбас и Србобран
	4	Одсек Темерин	18	Темерин и Бечеј
УКУПНО 7 одељења МО		24 одељења и одсека одбране МО	765 војника	49 насељених места

Легенда:

Пример Суботица* – представља општину Суботица са свим насељеним местима Бајмок, Мишићево, Бачки Виногради, Биково, Горњи и Доњи Таванкут, Љутово, Хајдуково, Шупљак, Ђурђин, Келебија, Мала Босна, Нови и Стари Жедник и Палић, из којих су војници на служењу војног рока у ЦС.

Истраживању је присуствовало 100% војника, док је истраживачима стигло седам стотина четрдесет и девет упитника или 97,9 одсто.

У погледу старосне структуре, заступљене су све категорије војника што се види из табеле 8.

Табела 8 – Преглед старосне структуре војника

УКУПНО:	ГОДИШТА ВОЈНИКА													СВЕГА
	72.	73.	74.	75.	76.	77.	78.	79.	80.	81.	82.	83.	84.	
	1	2	3	10	72	132	85	75	59	46	121	131	12	
%	0,13	0,27	0,40	1,34	9,61	17,62	11,35	10,01	7,88	6,14	16,15	17,49	1,60	749
Број војника	16			72	132	386					131	12	749	
%	2,14			9,61	17,62	51,54					17,49	1,60	100,00	
Статус војника	Регрути с продуженом регрутном обавезом				Критична годишта		Старија годишта					Редовно год.	Млађе год.	100,00

У вези с тим, истичу се следећи резултати:

– основни циљ обучавања познаје и дало је своје образложење 75,03% испитаника,

– план и програм обучавања је прилагођен садашњим реалним условима и потребама друштва за заштиту и спасавање људи, материјалних и других добара, 44,3% војника сматра да план и програм обучавања осредње задовољава, 37,5% војника сматра да је прилагођен, док 18,2% војника није задовољно или је тек задовољно планом и програмом обучавања,

– на обуци за одбрану земље, по разним основама, није било присутно 22,7% војника, изгубљено је 313 радних дана са укупним фондом од хиљаду осам стотина седамдесет и осам часова или 2,98% (болест, кућна нега и лекарски прегледи – 40,57%; верски разлози – 17,92%; приватни разлози – 15,09%; полагање испита – 9,43%; породични проблеми – 8,49%; необавештеност о почетку обуке – 6,6% и обавезе према организацији – 1,89%),

– најзаступљенији облик наставе био је фронтални – 80,0%, групни – 17,2%, док се најмање примењивао индивидуални облик наставе – 2,7%,

– обучавање се највише спроводило предавањима – 37,6%, затим предавањем и приказивањем наставних филмова – 22,9%, практичном обуком – 20,4% и практичним вежбањем по групама – 11,5 одсто,

– 62,9% војника истиче да би обучавање требало бити комбиновано применом свих наставних метода и облика обучавања,

– од наставних метода најзаступљеније су биле усмено излагање 33,8%, метода вежбања 18,6%, метода демонстрације 16,4% и метода разговора 16,1 одсто,

– од материјално-техничких средстава која су се користила у току наставе, војници истичу, пре свега, визуелна средства: слике, шеме, слајдови, графофолије, дијаграми, графикони и апликације – 34%, затим техничке уређаје: средства личне заштите – 19,3%, и текстуална средства: записи на табли, наставном листу, плакату, графофолији 18,1 одсто,

– 13,0% коришћених материјално-техничких средстава у потпуности одговара процесу обучавања, 33,3% задовољава; 28,9% у довољној мери одговара и 16,2% не задовољава,

– у току обучавања (сем завршног теста) оцењено је 47,13% војника и то у општинским организацијама Црвеног крста који су били носиоци обуке из прве медицинске помоћи, док 52,87% војника није проверено или оцењено и

– позитиван став према појединим елементима процеса обучавања изнело је 77,21% војника, негативан 18,49%, док 4,3% војника није изнело свој став и мишљење.

У табели 9, изнети су ставови војника према елементима процеса обучавања.

Табела 9 – Ставови војника према процесу обучавања

Позитивни ставови и одговори	Негативни ставови и одговори	Без одговора
Теме су занимљиве. 565 војника или 75,4%	Теме ме ни најмање не занимају. 157 војника или 21,0%	27 војника или 3,6%
Начин тумачења градива је занимљив и мотивише. 460 војника или 61,4%	Начин тумачења градива је досадан. 265 војника или 35,4%	24 војника или 3,2%
Атмосфера на часу је радна и опуштена. 616 војника или 82,2%	Атмосфера на часу је напета и не мотивише. 101 војник или 13,5%	32 војника или 4,3%
Дисциплина на часу омогућава добар рад. 587 војника или 78,4%	Дисциплина на часу омета рад. 134 војника или 17,9%	28 војника или 3,7%
Наставни часови су углавном динамични и добро искоришћени. 483 војника или 64,5%	Наставни часови су углавном отежнути и спори. 235 војника или 31,4%	31 војник или 4,1%
Предавач говори гласно и разговетно. 612 војника или 81,7%	Предавач говори тихо и неразговетно. 100 војника или 13,4%	37 војника или 4,9%
Предавач тумачи градиво јасно и разумљиво. 620 војника или 82,8%	Предавач објашњења градиво неразумљиво и претешко. 94 војника или 12,6%	35 војника или 4,7%
Предавач ће тумачење радо допунити, поновити и разјаснити сваку нејасноћу. 683 војника или 91,2%	Предавач не жели поново објашњавати градиво и не допушта питања. 34 војника или 4,5%	34 војника или 4,5%
Војници су углавном активно укључени у рад – разговор, израда задатака, практичних радова. 418 војника или 55,8%	Војници на часу углавном слушају излагање и ништа сами не раде. 300 војника или 40,1%	31 војник или 4,1%
На основу предавања види се сврха учења и његова повезаност са животом. 511 војника или 68,2%	Сасвим је нејасно зашто се то учи и где ће ми после требати. 204 војника или 27,2%	34 војника или 4,5%
Предавач поштује права војника и односи се с поштовањем и разумевањем. 675 војника или 90,1%	Предавач признаје само своја права, а према војницима показује омаловажавање и неповерење. 41 војник или 5,5%	33 војника или 4,4%
С предавачем могу увек и без проблема комуницирати. 696 војника или 92,9%	Страх ме предавача. 20 војника или 2,7%	33 војника или 4,4%
За писмени испит има довољно (и превише) времена. 667 војника или 89,1%	За писмени испит има премало времена. 45 војника или 6,0%	37 војника или 4,9%
Питања за писмени испит су довољно увежбана и јасна. 503 војника или 67,2%	Питања за писмени испит су нејасна и недовољно увежбана. 211 војника или 28,2%	35 војника или 4,7%
Просек одговора 578 војника или 77,21%	Просек одговора 139 војника или 18,49%	Просек 32 војника или 4,3%

Закључак

Истраживања која су спроведена током 2004. године јесу прва истраживања из области служења војног рока у цивилној служби. Она су обухватила све категорије регрутних обвезника, од регрута до војника који служе војни рок у цивилној служби и војника који су завршили обуку за одбрану земље. Истраживање је спроведено само на територији надлежности Војног округа Нови Сад (територија АП Војводина), што представља и одређену слабост, јер се није могла стећи слика укупне реализације цивилне службе у Републици Србији. Поред тога, резултати до којих се дошло у истраживањима су у складу са важећим прописима, јер представљају ставове регрута и војника (90% од укупне популације).

Прва практична примена цивилне службе почела је децембра 2003. године и у почетном периоду њеног спровођења заинтересованост регрута за цивилну службу постепено је расла. На основу резултата првог истраживања може да се види – 82,3% регрута чуло је да се на основу изјављеног приговора савести не мора ићи у јединице Војске, да то не представља „моду“ (чак 98%) и да за време службе не морају бити обучавани за одбрану земље (чак 72% регрута). Више су упознати о својим правима која треба да остваре у организацијама и установама, а далеко мање о обавезама и задацима које треба да извршавају.

Период служења војног рока у организацијама и установама карактерише неизвођење обуке по плану и програму приправника одређене стручне спреме. Одговорна лица тврде да не изводе обуку ни са својим приправницима и да немају људске и материјалне услове за спровођење обуке. Веома мали број организација је успео сопственим снагама и средствима да реализује било какву обуку с војницима (око 11% организација) и да се на тај начин припреми за извршавање планираних задатака.

Око 18% војника је започело служење војног рока са оружјем у јединицама Војске, да би по добијеном решењу прешли на цивилну службу. С једне стране, при анализирању разлога преласка из војне службе у цивилну службу, посебно се истиче аверзија према оружју (44% испитаника), док је, с друге стране, сва предвиђена гађања, у 1/3 служења војног рока, реализовало 84% војника што је у супротности са одговором „аверзија према оружју“. Поред тога, чак 54% војника навело је породичне проблеме за разлоге приговора савести, што према важећој Уредби о вршењу војне обавезе не представља разлог приговора савести.

На основу резултата трећег истраживања дошло се до основних показатеља о реализацији обуке војника за одбрану земље, о степену усвојених знања, о начину како је обука планирана и реализована и о елементима наставног процеса. Доста је примедби дато на квалитет изведене обуке, по-

себно у делу који се односи на предаваче и на материјалну основу обуке. Разлога, за овакво стање, има много и овде се они посебно не би истицали.

Резултати до којих се дошло у истраживањима, у великој мери, послужили су да се покрене:

- измена Плана и програма обучавања војника за одбрану земље који је имао својих слабости, јер је пре свега „упознавао“ војнике са хуманитарним правом, опасностима које угрожавају људе, материјална и културна добра и животну средину, с поступцима за ублажавање опасности и методама заштите, а није обезбедио „стручну оспособљеност“ за извршавање наменских задатака, као ни потребан фонд практичне обуке,
- обука нових генерација војника који служе војни рок у цивилној служби,
- израда Упутства о вођењу евиденције војних обвезника цивилне службе, посебно у делу који се односи на организације и установе,
- квалитетно вођење образаца цивилне службе и његово попуњавање са свим подацима, од одговорних лица из организације и установе,
- већи степен (и квалитет) контроле рада војника у организацијама–установама као и одговорних лица у вођењу евиденције,
- распоређивање војника у јединице ЦЗ на ратни распоред и њихово стављање у систем одбране,
- доношење *Закона о цивилној служби* и
- боља обавештеност установа и организација о њиховим правима и обавезама као и о правима и обавезама војника за време цивилне службе.

Литература

1. Бабић, М. Бранко: *Служење војног рока у цивилној служби и њен утицај на систем одбране*, докторска дисертација, Факултет безбедности, Београд, 2006.